

ЗАЧИЩЕННЯ МОНУМЕНТАЛЬНО-МЕМОРІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ДОНЕЧЧИНИ РОСІЙСЬКИМИ АГРЕСОРАМИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО РЕАНІМАЦІЇ

Темірова Н. Р.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: n.temirova@donnu.edu.ua

Збройна агресія РФ проти України поставила на порядок денний проблему збереження історико-культурної спадщини українського народу, складником якої є монументи. За даними Міністерства культури та інформаційної політики України, з 24 лютого 2022 р. до 25 березня 2024 р. у межах Донеччини було зруйновано 125 пам'яток. Спеціальна фіксація змін в історико-культурному просторі Донеччини внаслідок російського вторгнення важлива для його відновлення у процесі майбутньої деокупації. У фокусі цієї розвідки перебуватиме аналіз стану пам'ятникової спадщини Донецької області під впливом російської агресії.

Постраждали монументи Донеччини можна звести у два блоки: зруйновані внаслідок воєнних дій та знищені цілеспрямовано. Перші стали заручниками вторгнення російської армії до України, другі є виявом цілеспрямованої політики окупантів, внаслідок чого здійснюється зачищення / заміщення колективних уявлень про минуле.

Руйнування монументів фіксуються по всій території Донецької області, що перебуває під воєнними діями – у Маріуполі, Бахмуті, Соледарі, Авдіївці, Часовому Ярі та інших населених пунктах. Масштабних втрат зазнала пам'ятникова спадщина у Маріуполі весною 2022 р., коли внаслідок обстрілу було поруйновано два пам'ятники митрополиту Ігнатію та погруддя Тараса Шевченка. Окремий сегмент становить мозаїчна монументалістика міста, в якій виокремлюються композиції «Боривітер» і «Дерево життя», створені групою митців на чолі з Аллою Горською. Під час російського штурму Маріуполя було втрачено 25–30 % цих полотен. Внаслідок руйнування авіаударом Палацу культури «Іскра» були знищені розміщені на фасаді панно «Народ-Герой», «Космос», «Земля». Під час облоги міста значних ушкоджень зазнала будівля залізничного вокзалу, а відповідно і мозаїка «Металурги» площею 110 кв. м, що прикрашала стіну зали очікування. У 2024 р. окупанти відновили будівлю вокзалу, повністю знісши панно [1; 2; 3; 4].

На ТОТ Донецької області російські загарбники реалізують відповідну історичну політику, складником якої є демонтаж монументів проукраїнського змісту. *Серед найперших за часом втрат – барельєф Герою України Василю Стусу* при вході до будівлі філологічного факультету Донецького національного університету, де він навчався, який окупанти демонтували у травні 2015 р. Натомість на фасаді корпусу історичного факультету розмістили меморіальну дошку В. Петровському, який вітав окупацію міста. У пошматованому Маріуполі окупанти зруй-

нували меморіал на честь містян – захисників України та одразу поставили пам'ятник Олександрю Невському, який символізує протистояння росії Заходу. Навмисне знищення у місті меморіалу жертвам Голодомору і політичних репресій було цинічно «аргументовано» тим, що він був пам'ятником «дезінформації» [5]. У тимчасово окупованому Мангуші Донецької області у травні 2022 р. російські окупанти знесли монумент гетьману Петру Конашевичу-Сагайдачному, біля селища Луганське бойовики знищили пам'ятник оперному співаку, Герою України Василю Сліпаку [1; 6].

Задля збереження / відновлення монументально-меморіальних об'єктів як у межах Донецької області, так і в інших регіонах України необхідно здійснити низку заходів: створити єдиний Державний реєстр нерухомих пам'яток історії та культури, який матиме проукраїнську орієнтованість; проводити системну роботу з підготовки зводів пам'яток історії та культури по областях України; сприяти реалізації проектів з фіксації порушених пам'яток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Михайлова О. Пам'ятники України, зруйновані та пошкоджені окупантами у перебігу російсько-української війни. *НІСД*. 27.04.2022. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/vtratiks_pamyatniki_mikhaylova_270422.pdf
2. Станіславський І. Життя та смерть маріупольських шедеврів Алли Горської. *Естет Газета*. 02.11.2023. URL: <https://www.esthetgazeta.com/post/zhuttya-ta-smert-mariupolskyh-shedevriv-ally-gorskoyi>
3. Станіславський І. Згасла «Іскра»: історія монументального ансамблю палацу культури Маріупольського заводу «Важмаш». *Естет Газета*. 25.10.2023. URL: <https://www.esthetgazeta.com/post/zgasla-iskra-istoriya-monumentalnoho-ansamblyu-palacy-kultury-mariupolskoho-zavody-vazhmash>
4. Станіславський І. Натхненні та знищені вогнем. Історія мозаїки «Металурги» від створення до загибелі. *Естет Газета*. 05.01.2023. URL: <https://www.esthetgazeta.com/post/nathnenni-ta-znyshcheni-vohnem-istoriya-mozayiky-metalurhy-vid-stvorennya-do-zagybeli>
5. Железняк Г., Папіна О. Стирають пам'ять про історію: скільки об'єктів культурної спадщини зруйновані у Маріуполі. *Суспільне Новини*. 23.10.2022. URL: <https://mrpl.city/news/view/stirayut-pam-amp039yat-pro-istoriyu-skilki-obektiv-kulturnoi-spadshhini-zrujnovano-okupantami-u-mariupoli>
6. У Мангуші загарбники знесли пам'ятник гетьману Сагайдачному. *Історична правда*. 09.05.2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2022/05/9/161307/>